STANOWISKA DOKUMENTACYJNE W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Dodatek do publikacji:

CHYBIORZ R. 2020. Atrakcje geoturystyczne województwa śląskiego (cz. 3) – stanowiska dokumentacyjne. Beskidzkie Parki Krajobrazowe 12 (2): 20-23, http://www.zpk.com.pl/publikacje-i-filmy/biuletyn-informacyjny-beskidzkie-parki-krajobrazowe

Dostęp online: https://geosilesia.eu/geosilesia-bazawiedzy

Dokumentacja fotograficzna:

https://geosilesia.eu/galeria/stanowiska-dokumentacyjne-wojewodztwa-slaskiego

Opracowano 14.02.2021 / Ostatnia aktualizacja 26.01.2025.

ATRAKCJE GEOTURYSTYCZNE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO (cz. 3)

– stanowiska dokumentacyjne

W Polsce dla zachowania wartościowych i rzadkich elementy środowiska tworzy się formy ochrony obszarowej (parki narodowe, rezerwaty przyrody oraz formy ochrony krajobrazowej: parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu, a także obszary Natura 2000), formy ochrony obiektowej oraz formy ochrony gatunkowej. Wśród drugiej grupy, zwanej także jednostkową, indywidualną lub lokalną formą ochrony przyrody, wyróżnia się pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Pomniki przyrody są najstarszą forma ochrony, a pozostałe trzy formy są często nazywane nowymi formami ochrony przyrody, gdyż zostały wprowadzone dopiero w ustawie o ochronie przyrody z 16 października 1991 r. Do 2018 r. najwięcej utworzono użytków ekologicznych (liczba ogółem = 8206, powierzchnia w tys. ha = 55), mniej zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (331, 119), a najmniej stanowisk dokumentacyjnych (182, 1)[1]. Ta ostatnia forma ochrony przyrody, o znaczeniu przede wszystkim naukowym i dydaktycznym, ale niekoniecznie dużych wartościach estetycznych (Alexandrowicz 1991), jest tematem 3 części „Atrakcji geoturystycznych województwa śląskiego".

Co powinniśmy wiedzieć o stanowiskach dokumentacyjnych?

Według artykułu 41 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16.IV.2004 są to: „niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych". Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt. Ochroną na stanowiskach dokumentacyjnych objęta jest także cała występująca na jego obszarze fauna i flora.

Zagospodarowany kamieniołom dolomitu środkowotriasowego nieopodal stanowiska dokumentacyjnego „Blachówka" w Bytomiu. Fot. R. Chybiorz.

Od 1 sierpnia 2009 r. ustanowienie lub zniesienie lokalnych form ochrony przyrody następuje w drodze uchwały rady gminy, po uzgodnieniu z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Zgodnie z cytowaną ustawą z 2004 r. na obrzeżach lub w pobliżu form ochrony przyrody umieszcza się tablice informujące o nazwie formy ochrony przyrody, a w przypadku wybranych form ochrony przyrody (w tym stanowisk dokumentacyjnych) również tablice informujące o zakazach obowiązujących na obszarach lub w stosunku do tych form.

Stanowiska dokumentacyjne wraz z rezerwatami i pomnikami przyrody nieożywionej są podstawowymi formami ochrony przyrody nieożywionej – świadectwem historii naturalnej regionu. Są bardzo ważne dla specjalistów i organizacji związanych z popularyzacją i ochroną dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i hydrograficznego (zabytki przyrody nieożywionej = stanowiska geologiczne = geostanowiska). Geostanowiska, związane z problematyką georóżnorodności, są ważnym elementem inwentaryzacji i waloryzacji dziedzictwa Ziemi na rzecz tworzenia geoparków, które nie stanowią odrębnej prawnej formy ochrony przyrody. Geoparki przyczyniają się do zachowania różnorodności geologicznej, biologicznej i kulturowej, przy jednoczesnej dbałości o zrównoważony rozwój terytorialny (Alexandrowicz, Miśkiewicz 2016). Warto również pamiętać, że powstałe w wyniku eksploatacji surowców mineralnych stanowiska antropogeniczne (wyrobiska na powierzchni ziemi lub pod wodą oraz zwałowiska odpadów

pogórniczych i przeróbczych) stanowią bardzo ważne ostoje dla cennych lub wręcz zagrożonych grzybów, roślin i zwierząt (Beczała, Dorda 2015).

Co i gdzie jest chronione?

Współcześnie, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra środowiska z 2012 r., informacje opisowe (tekstowe) o formach ochrony przyrody gromadzone są w centralnym rejestrze form ochrony przyrody (CRFOP), a dane przestrzenne (lokalizacyjne) prezentowane są w interaktywnym portalu mapowym zamieszczonym na stronach Generalnej Dyrekcji Ochrony środowiska pod adresem geoserwis.gdos.gov.pl. Dane statystyczne o formach ochrony przyrody, w tym historyczne, dostępne są także w bazach danych i publikacjach Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) oraz wybranych raportach Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach.

Ustawowe tablice informacyjne w pobliżu unikatowych odsłonięć fliszu karpackiego na Jasieniowej Górze w Goleszowie. Fot. R. Chybiorz.

Z danych GUS wynika, że w Polsce w 2018 r. liczba stanowisk dokumentacyjnych wynosiła 182, a od roku 2010 przybyło tylko 27 obiektów. Najwięcej stanowisk dokumentacyjnych występuje w województwie małopolskim (80, z czego 67 zlokalizowanych jest w podziemnych wyrobiskach Kopalni Soli Wieliczka oraz Kopalni Soli Bochnia), a mniej w województwach: podkarpackim (28), świętokrzyskim (14) i śląskim (12). Po jednym stanowisku dokumentacyjnym ustanowiono w województwach kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim.

W województwie śląskim stanowiska dokumentacyjne położone są na terenie 7 z 36 powiatów[2]. Aż 6 z nich znajduje się w powiecie cieszyńskim. Po jednym stanowisku wyznaczono w powiatach mikołowskim, myszkowskim, wodzisławskim i żywieckim oraz w miastach na prawach powiatu: Bytom i Dąbrowa Górnicza. Pierwsze stanowisko „Skałka” ustanowiono w 1994 r., a ostatnie „Kamieniołom Czantoria” w 2018 r. Według danych CRFOP 5 obiektów jest naturalnych, 6 antropogenicznych, a stanowisko Jasieniowa nie ma określonej kategorii. Natomiast z analizy starych map topograficznych i danych zawartych w uchwale Rady Miasta z 2017 r. w sprawie ustanowienia stanowiska „Skałka” w Rydułtowach wynika, że jest to „historyczne odsłonięcie” czyli wyrobisko powierzchniowe. Również występujące w zachodniej części Sroczej Góry w Dąbrowie Górniczej „odsłonięcia triasowej formacji geologicznej” oraz „unikatowe odsłonięcia fliszu karpackiego, w tym wapieni cieszyńskich” na Jasieniowej Górze w Goleszowie powinny być zaliczone do wyrobisk powierzchniowych. Z kolei „Zamczysko na Ściszków Groniu” w Łysinie jest obiektem naturalnym, który w całości położony jest w obrębie osuwiska[3] z kilkoma jaskiniami niekrasowymi (Szura, Żera 2001). Zatem na terenie województwa śląskiego znajduje się osiem stanowisk dokumentacyjnych chroniących profile skalne w różnowiekowych odsłonięciach (piaskowce karbońskie – 2, skały węglanowe triasu – 2, flisz karpacki – 4) oraz 3 chroniące jaskinie oraz jedno chroniące naturalne odsłonięcie, związane z powierzchniowymi ruchami masowymi. Obiekty te maja zróżnicowaną powierzchnię (od 0,04 do 12,81 ha) i są nierównomiernie rozmieszczone na terenie województwa. Prezentują różnorodność geologiczną i geomorfologiczną tylko wybranych mezoregionów Wyżyny Śląsko-Krakowskiej

Północna krawędź zapadliska grzbietowego w stanowisku dokumentacyjnym „Zamczysko na Ściszków Groniu” w Beskidzie Małym. Fot. R. Chybiorz.

(5 z 18) i Zewnętrznych Karpat Zachodnich (3 z 5). Nie odzwierciedlają dziedzictwa Ziemi terenów położonych na Nizinie Śląskiej, Wyżynie Woźnicko-Wieluńskiej, Wyżynie Przedborskiej, Niecce Nidziańskiej, Kotlinie Ostrawskiej i Kotlinie Oświęcimskiej.

Piaskowce karbonu górnego w stanowisku dokumentacyjnym „Skałka" w Rydułtowach. Fot. R. Chybiorz.

Wizja terenowa wykonana w 2017 r. wykazała, że tylko 3 obiekty posiadały tablice z nazwą stanowiska i tablice informujące o zakazach obowiązujących w stosunku do tych form. Przy stanowisku Skałka w Rydułowach ustawowe treści znajdują się na jednej tablicy informacyjno-edukacyjnej, a typowe tablice edukacyjne występowały tylko przy 4 stanowiskach: Blachówka, Srocza Góra (ścieżka edukacyjna z 6 przystankami), Jasieniowa i Kamieniołom Skalica (patrz geosilesia.eu > Galeria > Stanowiska dokumentacyjne). Te i inne nieprawidłowe działania gmin w celu utrzymania na swoim terenie lokalnych form ochrony przyrody potwierdziła także kontrola Najwyższej Izby Kontroli[4].

Co jeszcze zachować dla przyszłych pokoleń?

Wszystkie formy ochrony przyrody muszą być uwzględniane w strategicznych dokumentach planistycznych i w różnym stopniu wpływają na kierunki rozwoju lokalnego. W przypadku lokalnych form ochrony przyrody to rady gmin decydują jak dany teren naturalny lub przekształcony przez człowieka zagospodarować, renaturalizować lub chronić.

Już 91. lat temu Andrzej Czudek pisał „Ażeby ochrona przyrody była skuteczną, trzeba dokładnie wiedzieć, jakie przedmioty osobliwe znajdują się w danej okolicy", a w 1995 r. Stanisław Wika stwierdził, że „Stan zachowania przyrody na Górnym Śląsku jest różny - oscyluje od bardzo złego po dobry". Mimo, że cytaty te odnoszą się do innych granic administracyjnych województwa i głównie przyrody ożywionej, nadal są aktualne w stosunku do przyrody nieożywionej, która nie doczekała się w mijającym dwudziestoleciu opracowania „Czerwonej listy przyrody nieożywionej".

Zamykane wejście do stanowiska dokumentacyjnego „Jaskinia Miecharska" w Beskidzie Śląskim. Fot. R. Chybiorz.

W ostatnich 25 latach, w kraju i regionie, wykonano szereg prac na rzecz inwentaryzacji georóżnorodności i dziedzictwa Ziemi[5]. Wydaje się, że materiały te są wystarczające do sporządzenia listy/list osobliwości przyrody nieożywionej (naturalnych i antropogenicznych), które powinniśmy zachować dla przyszłych pokoleń. Obiekty te należy również „ujawniać" w dokumentach planistycznych, aby zabezpieczyć przed zniszczeniem zagrożone i rzadkie stanowiska geologiczne, geomorfologiczne i hydrograficzne, w celu pełnienia funkcji naukowej, turystycznej, dydaktyczno-edukacyjnej i kulturalno-historycznej lub funkcji mieszanej.

W skali kraju gminy rzadko zainteresowane są obiektami przyrody nieożywionej (Kruszelnicki 2015), ale w Śląskim istnieją bardzo dobre przykłady zagospodarowania wyrobisk poeksploatacyjnych dla celów turystyczno-edukacyjnych (np. Kamieniołom Lipówka w Rudnikach, Kotlina Dinozaurów w Śląskim Ogrodzie Zoologicznym w Chorzowie, Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera w Jaworznie oraz podziemne wyrobiska kopalń w Dąbrowie Górniczej, Tarnowskich Górach i Zabrzu) lub rekreacyjnych (np. Zbiorniki Pogoria w Dąbrowie Górniczej,

ANEKS

Literatura cytowana w publikacji

ALEXANDROWICZ Z. 1991. Stanowiska dokumentacyjne jako nowa kategoria ochrony przyrody nieożywionej. Chrońmy Przyrodę Ojczystą, 47: 5–9.

ALEXANDROWICZ Z., MIŚKIEWICZ K. 2016. Geopark – od idei do realizacji, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Chrońmy Przyrodę Ojczystą, 72: 243–253.

BECZAŁA T., DORDA A. 2015. Tereny po eksploatacji surowców skalnych ostoją bioróżnorodności – na przykładzie wybranych wyrobisk na Pogórzu Cieszyńskim. Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie, 9: 17–25.

CZUDEK A. 1929. Osobliwości i zabytki przyrody województwa śląskiego. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Kraków, s. 78.

JURECZKA J. 2001. Odsłonięcia powierzchniowe w koncepcji ochrony georóżnorodności Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Prz. Geologiczny, 49: 1101–1114.

KRUSZELNICKI J. 2015. O potrzebie głębokich reform w polskiej ochronie przyrody. Biuletyn Komitetu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, 5-6: 75–82.

RACKI G., BARDZIŃSKI W., ZIELIŃSKI T. 1999. Z kamiennej księgi pradziejów Górnego Śląska. Przewodnik geologiczny. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 168.

SZAFER W. 1922. Projekt utworzenia rezerwatu z wychodni pokładu Redenowskiego w Dąbrowie Górniczej. Ochrona Przyrody, Organ Państwowej Komisji Ochrony Przyrody, 3: 95.

TYC A. 2008. Zagrożone, rzadkie, utracone. Silesia przyroda. Przyroda nieożywiona (on-line).

WIKA S. 1995. Chronione w województwie katowickim skarby przyrody. Przyroda Górnego Śląska, 1: 14.

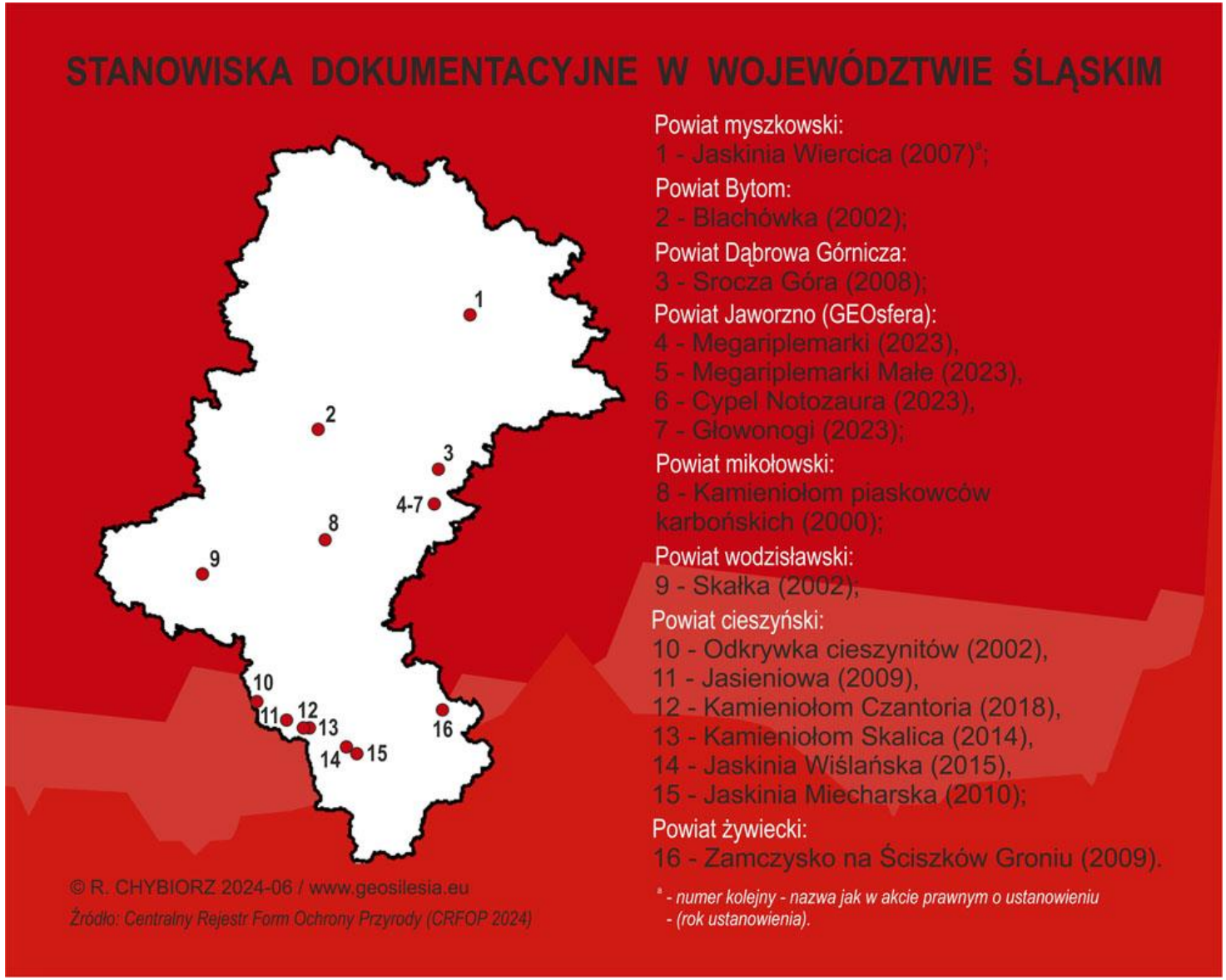

Współrzędne centroidu WGS84 / EPSG: 4326	
1	50° 40' 30.3" N 19° 24' 55.6" E
2	50° 24' 21.9" N 18° 51' 10.1" E
3	50° 18' 57.5" N 19° 17' 45.5" E
4	50° 13' 40.3" N 19° 16' 26.0" E
5	50° 13' 35.9" N 19° 16' 24.9" E
6	50° 13' 42.4" N 19° 16' 38.7" E
7	50° 13' 36.1" N 19° 16' 44.2" E
8	50° 8' 54.3" N 18° 52' 47.1" E
9	50° 3' 58.9" N 18° 25' 47.6" E
10	49° 45' 50.6" N 18° 37' 8.3" E
11	49° 43' 22.3" N 18° 44' 23.8" E
12	49° 42' 0.9" N 18° 48' 50.6" E
13	49° 42' 22.2" N 18° 49' 33.2" E
14	49° 39' 53.7" N 18° 57' 25.9" E
15	49° 38' 53.1" N 18° 59' 36.2" E
16	49° 44' 52.0" N 19° 18' 17.7" E

Tab. 1. **STANOWISKA DOKUMENTACYJNE W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIEM**

Stan w dniu 25 stycznia 2025 r.

Lp.	Wybrane dane opisowe wg Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody[1]					PODPROWINCJE, makro-i mezoregiony fizycznogeograficzne[4]			Uwagi	
	Nazwa stanowiska	Powiat Gmina	Data ustanowienia	Kategoria[3] Rodzaj[3]	Powierzchnia [ha]				Wiek skał SMGP[5]	Inne dane opisowe[6]
1	Jaskinia Wiercica	myszkowski Niegowa	2007-07-05	naturalne jaskinia	0,0	WYŻYNA ŚLĄSKO - KRAKOWSKA	WKCz	Wyżyna Częstochowska	jura górna 846	JP J.Cz.I-05.55
2	Blachówka	Bytom Bytom	2002-06-11 *(1995-01-03)* [2]	antropogeniczne wyrobisko powierzchniowe	6,0		Wyżyna Śląska	Garb Tarnogórski	trias środkowy 910	KOG (str. 184-185) CRGP 10446 JP J.Śl-02.01 JP J.Śl-02.02
3	Srocza Góra	Dabrowa Górnicza Dąbrowa Górnicza	2008-02-26	~~naturalne~~ *antropogeniczne* ~~formacja geologiczna~~ *wyrobisko powierzchniowe*	12,81			Pagóry Jaworznickie	trias środkowy 944	CRGP 9221 JP J.Śl-02.08 JP J.Śl-02.09 JP J.Śl-02.10
4	Megariplemarki	Jaworzno Jaworzno	2023-07-12	antropogeniczne formacja geologiczna	0,1354			Pagóry Jaworznickie	trias środkowy 944	min. WOŹNIAK, KRZECZYŃSKA 2014
5	Megariplemarki Małe	Jaworzno Jaworzno	2023-07-12	~~naturalne~~ *antropogeniczne* formacja geologiczna	0,0162			Pagóry Jaworznickie	trias środkowy 944	SURMIK i in. 2014 SURMIK i in. 2020 PASZCZA K. 2024

6	Cypel Notozaura	Jaworzno Jaworzno	2023-07-12	antropogeniczne nagromadzenie skamieniałości	0,1059	WYŻYNA ŚLĄSKO - KRAKOWSKA	Wyżyna Śląska	Pagóry Jaworznickie	trias środkowy 944	jw.
7	Głowonogi	Jaworzno Jaworzno	2023-07-12	antropogeniczne nagromadzenie skamieniałości	0,7144			Pagóry Jaworznickie	trias środkowy 944	jw.
8	Kamieniołom piaskowców karbońskich	mikołowski Łaziska Górne	2000-01-01	antropogeniczne wyrobisko powierzchniowe	0,1			Wyżyna Katowicka	karbon górny 969	KOG (str. 190-191) CRGP 9212
9	Skałka	wodzisławski Rydułtowy	2002-03-26 *(1994-04-26)* [2]	~~naturalne~~ *antropogeniczne* ~~formacja geologiczna~~ *wyrobisko powierzchniowe*	0,04			Płaskowyż Rybnicki	karbon górny 967	IOP 62 CRGP 1687
10	Odkrywka cieszynitów	cieszyński Cieszyn	2002-10-15	antropogeniczne wyrobisko powierzchniowe	0,06	ZEWNĘTRZNE KARPATY ZACHODNIE	Pogórze Zachodniobeskidzkie	Pogórze Śląskie	jura–kreda 1010	IOP 107 CRGP 9727
11	Jasieniowa	cieszyński Goleszów	2009-04-21	~~brak~~ *antropogeniczne* ~~odsłonięcie~~ *wyrobisko powierzchniowe* fliszu karpackiego i wapieni cieszyńskich	5,32				jura–kreda 1010	IOP 108 CRGP 9634

12	Kamieniołom Czantoria	cieszyński Ustroń	2018-01-18	antropogeniczne wyrobisko powierzchniowe	0,0	ZEWNĘTRZNE KARPATY ZACHODNIE	Beskidy Zachodnie	Beskid Śląski	kreda górna 1011	KOG (str. 194-195) CRGP 912 Białas 2019, 2020
13	Kamieniołom Skalica	cieszyński Ustroń	2014-07-23	antropogeniczne wyrobisko powierzchniowe	1,0				kreda górna 1011	Białas 2016
14	Jaskinia Wiślańska	cieszyński Brenna	2015-03-10	naturalne jaskinia	2,86				kreda górna 1028	JP K.Bs-04.65 CRGP 1412
15	Jaskinia Miecharska	cieszyński Wisła	2010-08-19	naturalne jaskinia	0,0				kreda górna 1028	JP K.Bs-03.77 CRGP 637
16	Zamczysko na Ściszków Groniu	żywiecki Łękawica	2009-07-09	~~antropogeniczne~~ *naturalne* formacja geologiczna	0,87			Beskid Mały	kreda górna 1013	Szura, Żera 2001 JP K.Bm-02.02 JP K.Bm-02.04 JP K.Bm-02.24 JP K.Bm-02.25

Objaśnienia indeksów górnych:

[1] Dane opisowe dostępne są pod adresem internetowym: http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/, a dane lokalizacyjne pod adresem: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/;

[2] Stanowiska Skałka i Blachówka objęto ochrona prawną już przed reforma administracyjną w 1999 r. Źródła dat: http://www.rydultowy.info/geografia/ oraz Rozporządzenie Nr 2/95 Wojewody Katowickiego z dnia 3 stycznia 1995 r. w sprawie wprowadzenia ochrony indywidualnej w drodze uznania za stanowisko dokumentacyjne przyrody wyrobiska dolomitu w Bytomiu — Blachówce;

[3] Autor, dla kilku stanowisk dokumentacyjnych, zaproponował weryfikację kategorii i rodzaju. Dane zweryfikowane są przekreślone, a nowe napisane kursywą;

[4] SOLON J., BORZYSZKOWSKI J., BIDŁASIK M., RICHLING A., BADORA K., BALON J., BRZEZIŃSKA-WÓJCIK T., CHABUDZIŃSKI Ł., DOBROWOLSKI R., GRZEGORCZYK I., JODŁOWSKI M., KISTOWSKI M., KOT R., KRĄŻ P., LECHNIO J., MACIAS A., MAJCHROWSKA A., MALINOWSKA E., MIGOŃ P., MYGA-PIĄTEK U., NITA J., PAPIŃSKA E., RODZIK J., STRZYŻ M., TERPIŁOWSKI S., ZIAJA W. 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. Geographia Polonica, 91(2): 143–170; gdzie WKCz = makroregion Wyżyna Krakowsko-Częstochowska. Patrz także: https://geosilesia.eu/polozenie-wojewodztwa-slaskiego;

[5] SMGP = Szczegółowa mapa geologiczna Polski w skali 1:50 000, arkusz numer: 846 = Janów, 910 = Bytom, 944 = Jaworzno, 967 = Rydułtowy (Wodzisław Śląski), 969 = Tychy, 1010 = Cieszyn, 1011 = Skoczów, 1013 = Lachowice, 1028 = Wisła. Mapy wraz z objaśnieniami tekstowymi dostępne są w Portalu Centralnej Bazy Danych Geologicznych (CBDG). Szybkie wyszukiwanie map i objaśnień: http://baza.pgi.gov.pl/resources.html?type=map50&id=846, gdzie 846 = numer arkusza jw.;

[6] Inne (szczegółowe) dane opisowe, przestrzenne i graficzne dostępne w bazach danych, witrynach internetowych i wybranych publikacjach:

- BIAŁAS Z. 2016. Dawny kamieniołom u podnóża Skalicy pierwszym stanowiskiem dokumentacyjnym w Ustroniu. Przyrodnik Ustroński 15: 69–72.
- BIAŁAS Z. 2019. Kamieniołom piaskowców godulskich „Czantoria" w Ustroniu Poniwcu – drugim po kamieniołomie „Skalica" stanowiskiem dokumentacyjnym. Przyrodnik Ustroński 18: 141–149.
- BIAŁAS Z. 2020. Od wyrobiska do wysypiska, czyli losy dawnego kamieniołomu „Czantoria" w Ustroniu Poniwcu w latach 1984-1990. Przyrodnik Ustroński 19: 9–23.
- CRGP = Witryna Portalu CBDG „Centralny Rejestr Geostanowisk Polski": http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/geostanowiska/, gdzie: 10446 = numer geostanowiska umożliwiający szybkie wyszukanie kart dokumentacyjnych: http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsapp_v2/ObjectDetails.aspx?id=10446.
- IOP = Baza danych Instytutu Ochrony Przyrody PAN „GEOSITES": https://www.iop.krakow.pl/baza_danych_geosites_1_161.html; gdzie: 62 = numer geostanowiska w publikacji: ALEXANDROWICZ Z. 2006. Framework of European geosites in Poland. Nature Conservation 62: 63–87. Dostęp online: https://www.researchgate.net/publication/262692758_Framework_of_European_geosites_in_Poland (z dnia 15.X.2020).
- JP = Witryna Portalu CBDG „Jaskinie Polski": http://geoportal.pgi.gov.pl/jaskinie_polski, gdzie: J.Cz.I-05.55 = numer inwentarzowy jaskini.
- KOG = SŁOMKA T., DOKTOR M., JONIEC A., KICIŃSKA-ŚWIDERSKA A. (red.) 2006. Katalog obiektów geoturystycznych w Polsce (obejmuje wybrane stanowiska dokumentacyjne). Akademia Górniczo Hutnicza, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska w Krakowie. Dostęp online: http://www.kgos.agh.edu.pl/download/Katalog_Obiekow_Geoturystycznych_2012.pdf (z dnia 15.X.2020).
- PASZCZA K. 2024. Nowe dane na temat wystąpień szkarłupni w wapieniu muszlowym (środkowy trias) Górnego Śląska. Przegląd Geologiczny, 72 (4): 156-161.
- SURMIK D., SKRECZKO S., WOLNY M. 2014. The results of palaeontological excavations in the Sadowa Góra quarry (2012–14). Contemp.Trends.Gesci., 3: 90-99.
- SURMIK D., SALAMON M.A., CHEĆKO A., KĘDROŃ K. 2020. Ophiuroids from the Middle Triassic (Muschelkalk) of Sadowa Góra, Jaworzno (southern Poland). Geology, Geophysics and Environment, 46 (2): 175–182.
- SZURA CZ., ŻERA A. 2001. Ściszków Groń w Beskidzie Małym. Zacisk 9: 8–11. Dostęp online: https://speleobielsko.pl/klub/zacisk (z dnia 15.X.2020).
- WOŹNIAK P., KRZECZYŃSKA M. 2014. Kamieniołom Sadowa Góra w Jaworznie – przyszłość pod znakiem GEOsfery! Przegląd Geologiczny, 62 (10/1): 510-513.